

TEKORT AAN ZOETWATER VRAAGT OM GEZAMENLIJKE OPLOSSING

OOST OF WEST:

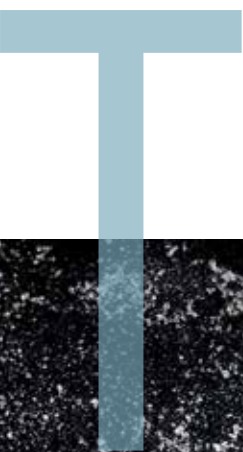
Tekst Dorine van Kesteren
Foto Getty Images

In de toekomst groeit de kans op een tekort aan zoetwater. Oost-Nederland kampt al langer met droogte. Maar als we daar meer water naar toe sluisen, wordt het probleem verplaatst naar het westen. Daar is het zoete water namelijk ook hard nodig: als buffer tegen de verzilting. De oplossing? Slimmer omgaan met het beschikbare water.

Nederland krijgt zoetwater aangevoerd via regen, hagel en sneeuw en rivieren als de Rijn en de Maas. Maar als er lange tijd geen regen valt en de temperatuur hoog blijft, kan er een watertekort ontstaan. De gevolgen daarvan kunnen ernstig zijn. Niet alleen voor de drinkwatervoorziening, maar ook voor de landbouw, die tijdens periodes van warmte en verdamping steeds meer water nodig heeft. Daarnaast heeft de scheepvaart last van lage rivierstanden en komt de industrie in de problemen door een gebrek aan koelwater.

In hoog Nederland – de zandgronden van Drenthe, Overijssel, Gelderland en Brabant – is nu al sprake van verdroging. Aangezien water altijd naar beneden stroomt, is het makkelijker om het lage deel van Nederland van zoetwater te voorzien. “Het hele jaar rond is er genoeg zoetwater in Nederland, maar niet altijd op het juiste moment op de juiste plek. Hoog Nederland heeft al decennia met droogte te maken. En dat wordt in de toekomst alleen maar erger, omdat de zomers extra warm en droog worden door de klimaatverandering”, zegt Sara de Boer, projectleider van het Deltaplan Hoge Zandgronden bij Waterschap Aa en Maas.

Ook West-Nederland heeft het zoete water hard nodig. Dat deel van ons land heeft te maken

WORDT HET EEN CONFLICT?

met oprukkend zout water, dat niet geschikt is om drinkwater van te maken en schadelijk kan zijn voor de land- en tuinbouw. Via de Nieuwe Waterweg stroomt het zoute water al tot in de Hollandse IJssel. Dit proces wordt in de toekomst versterkt doordat de bodem daalt en de zeespiegel stijgt, waardoor zeewater gemakkelijker landinwaarts kan komen. Waterschappen houden het zoute water tegen door er zoetwater tegenin te pompen, bijvoorbeeld door sloten te spoelen met zoetwater. Maar dan moet er wel voldoende zoetwater zijn.

BELANGENCONFLICT

Onder deze omstandigheden ligt een belangentegenstelling op de loer. De strijd om het zoete water, althans de verdeling daarvan. Het conflict is zo geschetst: het laaggelegen westen wil alles bij het oude laten, het oosten wil het beschikbare water anders verdelen. Meer water over de IJssel richting het IJsselmeer laten stromen bijvoorbeeld, zodat Noord- en Oost-Nederland van daaruit meer zoet water kunnen inlaten.

Maar zo zien de kenners het toch niet.

Tanja Klip, dijkgraaf van Waterschap Vallei en Veluwe: "De strijd tussen Oost en West, daar wil ik niet aan. We zijn één land en moeten het zoetwatervraagstuk als één land oplossen. In alle bestuurlijke waterplatforms bespeur ik de wil om de verschillende belangen te laten samenlopen en gezamenlijk tot oplossingen te komen."

Dolf Kern, beleidsadviseur bij Hoogheemraadschap Rijnland en waterschapsvertegenwoordiger in het programmateam Zoetwater: "Als er een tekort ontstaat, lijdt iedereen daaronder. De gedeelde opgave is: hoe gaan we zo slim mogelijk om met het beschikbare zoetwater?" >

Tanja Klip
(Waterschap
Vallei en
Veluwe):
'We moeten
het zoetwater-
vraagstuk
als één land
oplossen'

Sara de Boer (Waterschap Aa en Maas): “Hoog en laag Nederland moeten niet tegenover elkaar komen te staan. We delen de ambitie van een zuiniger watergebruik.”

De Boer memoreert wel dat het ‘enige strijd’ heeft gekost om de verdrogingsproblematiek van hoog Nederland in het deelprogramma Zoetwater van het Deltaprogramma (zie kader ‘Deelprogramma zoetwater’) te krijgen. “Oorspronkelijk had het onderwerp zoetwater alleen betrekking op verzilting. Daarom hebben wij samen met Oost-Nederland een stevige lobby gevoerd om ook onze verdrogingsproblematiek op de politieke agenda te krijgen. Vooral door duidelijk te maken dat het economische belang van onze regio aanzienlijk is en dat de zoetwatervoorziening daarbij een cruciale rol speelt. Het heeft even geduurd, maar dat is gelukt.”

MAATREGELEN OVERHEID

Slim watergebruik, daar gaat het dus om. Eén van de manieren waarop de overheid een extra zoetwatervoorraad voor droge periodes kan creëren, is door het peil van het IJsselmeer te verhogen. Pleitte de commissie-Veerman in 2008 nog voor een permanente verhoging van 1,5 meter, inmiddels is een flexibel waterpeil aan de orde. Klip: “Een hoger peil als er een droge periode aankomt, en vice versa. In de zomer kan het peil bijvoorbeeld met 20 centimeter stijgen. Dat wordt gezien als kansrijke strategie om de toevoer voor het regionale systeem in het oosten te vergroten, zonder dat de veiligheid in het geding komt.”

Daarnaast krijgen de regio’s een grotere verantwoordelijkheid. Zij moeten zorgen dat ze niet meer primair afhankelijk zijn van de aanvoer van water via het hoofdsysteem – de rivieren – maar investeren in *zelfvoorzienendheid*. Dat betekent dat er een ander watersysteem nodig is, waarbij het water langer wordt vastgehouden. “Er moet een betere balans komen in het systeem. Ons land is nu zo ingericht dat het water zo snel mogelijk afgevoerd wordt naar de zee. Uiteindelijk gebruiken we slechts enkele procenten van al het water. Als je daarvan een deel wat langer kunt bewaren, heb je dat beschikbaar in droge periodes”, zegt Jelle Zoetendal, hoofd Watermanagement Noord bij advies- en ingenieursbureau Grontmij.

Zo wordt op dit moment onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om water diep in de bodem te pompen en daar te bewaren. Ook nieuwe drainagetechnieken en stuwtes in sloten kunnen zorgen dat het water langer vastgehouden wordt. Kern: “Veel water afvoeren als het nat is en weinig als het droog is.” Zoetendal stelt voor om in het oosten bepaalde gebieden aan te wijzen voor de opslag van water. “In agrarische gebieden gaat het dan vooral om een stijging van het grondwaterpeil. En in natuurgebieden kun je plassen en vennen realiseren. Maar dan moet je natuurlijk wel accepteren dat ze zo nu en dan ook droogvallen.”

WATERGEBRUIKERS ZELF

Ook de watergebruikers zelf, en dan met name de land- en tuinbouw, zijn aan zet. Zij moeten zorgen dat ze minder gevoelig worden voor de droogte. Dat kan bijvoorbeeld met heel nauwkeurige vormen van beregening, waarbij niet meer de hele akker wordt meegenomen maar sensoren in de grond precies aangeven welke delen droog zijn. Er zijn ook manieren om te zorgen dat de bodem meer water kan vasthouden, bijvoorbeeld door organische stoffen toe te voegen aan de grond of deze anders te bewerken. Sommige agrariërs denken na over andere, meer droogtebestendige teelten. Een ander type gras bijvoorbeeld, met langere wortels.

Al deze innovaties vragen investeringen, en de vraag is natuurlijk wie dit gaat betalen. Is de beschikbaarheid van voldoende zoetwater een publieke taak of ondernemersrisico? Kern: “Agrarische ondernemers zijn absoluut bereid te investeren, maar dan willen ze wel van de overheid weten waar ze aan toe zijn. Wat kunnen ze van de waterbeheerders verwachten en wat moeten ze zelf doen?” De Boer: “Als die duidelijkheid er is, zijn zij ondernemer genoeg om in te spelen op de nieuwe situatie. Bedenk ook wel dat dit niet vandaag of morgen hoeft,

Dolf Kern
(Hoogheem-
raadschap
Rijnland):
‘Agrariërs
willen
duidelijkheid
van de
overheid’

DEELPROGRAMMA ZOETWATER

Hoe kunnen we de vraag naar zoetwater beperken en het aanbod vergroten? Dat is de centrale vraag van het deelprogramma Zoetwater van het Deltaprogramma, waarin de rijksoverheid samenwerkt met provincies, gemeentes, waterschappen, onderzoeksbureaus en bedrijven. Het deelprogramma Zoetwater werkt in vijf fases toe naar een besluit over de zoetwatervoorziening eind 2014. De eerste fase – tot midden 2011 – stond in het teken van de probleemanalyse en de tweede fase – tot midden 2012 – ging om het verkennen van alle mogelijke oplossingen. In de huidige derde fase, die duurt tot midden 2013, worden de kansrijke strategieën nader uitgewerkt. De vierde fase – tot midden 2014 – moet leiden tot een voorstel voor een voorkeursstrategie. Eind 2014 besluit het kabinet over de definitieve strategie, die een plaats krijgt in het Nationaal Waterplan.

www.rijksoverheid/deltaprogramma

www.klimaatonderzoeknederland.nl

ze hebben nog een paar decennia de tijd.” Solidariteit is hierbij wel het kernwoord, benadrukken Klip en De Boer. “Je kunt alleen aan gebruikers op de hoge zandgronden vragen dat ze investeren in slimmer watergebruik, als je dat aan alle gebruikers in heel Nederland vraagt”, aldus Klip. De Boer: “Heel Nederland moet nadenken over een beter gebruik van zoetwater. Dat geldt ook voor de boomkwekers in Boskoop of de tuinders in het Westland.”

En op enig moment zullen gebruikers ook moeten accepteren dat het is zoals het is. Ook hier moet de overheid duidelijkheid scheppen, vindt Kern. “Zeg als overheid bijvoorbeeld tegen een ondernemer: u krijgt elke vijf jaar een beregeningsverbod. Dan kan iemand dat of accepteren, of hij gaat investeren in een eigen waterreservoir of grondwaterwinning.” Soms zullen pijnlijke keuzes onvermijdelijk zijn. Klip: “We ontkomen niet aan beslissingen dat bepaalde bedrijven niet meer op bepaalde plaatsen gevestigd kunnen zijn. Maar dan hebben we het pas over de periode na 2050, dus ook daar kunnen ondernemers zich op voorbereiden.”

SENSE OF URGENCY

De lange termijn waarop het zoetwatervraagstuk écht gaat spelen, heeft ook nadelen. Een echte *sense of urgency* is er dan natuurlijk niet. “Omdat we nu nog geen vergaande maatregelen hoeven nemen, bestaat het risico dat we denken dat het allemaal wel meevalt. Maar we moeten absoluut af van het idee dat de ongelimiteerde beschikbaarheid van zoetwater oneindig is”, zegt Klip. Zoetendal: “Bij waterveiligheid hebben mensen een duidelijker beeld dan bij droogte. We hebben natuurlijk ook nog nooit de maatschappelijke ontwrichting door een watertekort meegemaakt. Pas als dat gebeurt, komt het onderwerp bestuurlijk hoger op de agenda.”

Het valt Zoetendal op dat het deelprogramma Zoetwater niet dezelfde mate van gedetailleerdheid heeft als de andere deelprogramma's. Zijn advies is: nu doorpakken en op korte termijn concrete proefprojecten uitvoeren. “Kijk bijvoorbeeld eens wat de retentie (het vasthouden, red.) van zoetwater in het oosten kan opleveren. En onderzoek alternatieven voor de funderingen op houten palen in het westen, zodat deze niet meer permanent onder water hoeven staan. Ook dat kan de vraag naar zoetwater verminderen. Natuurlijk onderzoek je dan ook dingen die niet effectief blijken, maar die kun je vervolgens definitief wegstrepen.” Hoe dan ook heeft het zoetwaterprogramma dezelfde deadline als de andere deelprogramma's: eind 2014 moet het kabinet een definitieve Deltabeslissing nemen. De Boer: “Gaat deze beslissing inhouden dat hoog én laag Nederland inspanningen moeten leveren, en dat hoog én laag Nederland kunnen rekenen op een bijdrage uit het Deltafonds? Dat blijft spannend.” |

Sara de Boer
(Waterschap
Aa en Maas):
'Heel Nederland
moet nadenken
over een
beter gebruik
van zoetwater'